

HOLLAND FESTIVAL 76

**Barokmuziek
in het 18e eeuwse Amerika
of 't Coloniale Clavecymbel**

Den Haag – Diligentia – vrijdag 11 juni 1976 – 20.15 uur
Amsterdam – Concertgebouw kleine zaal – zaterdag 12 juni 1976 – 20.15 uur
Utrecht – Geertekerk – dinsdag 15 juni 1976 – 20.15 uur*
Olterterp – St. Hyppolytuskerk – donderdag 17 juni 1976 – 19.30 uur

Barokmuziek in het 18e eeuwse Amerika of 't Coloniale Clavecymbel

Alan Curtis, clavecymbel
Lucy van Dael en
Alda Stuurup, barok viool
Anner Bijlsma, barok cello
Iman Soeteman en
Huub Kerstens, natuurhoorn

Wilhelm Hieronymus Pachelbel (1685–1764)	Fantasia in D Fantasia super 'Meine Seele lass es gehen' Vijf Fuga's
Johann Pachelbel (1653–1706)	
Alexander Reinagle (1756–1809)	Sonate in E/Allegro - Adagio - Allegro
Carl Philipp Emanuel Bach (1714–1788)	Sonate in G, W.90 nr. 3 voor clavecymbel met begeleiding van viool, cello en 2 natuurhoorns ad libitum
Johann Schobert (1740–1767)	Concerto op. 9 nr. 3 voor clavecymbel met begeleiding van viool en 2 natuurhoorns ad libitum Allegro – Andante – Allegro molto

Pauze

Marie Alexandre Guénin (1744–1835)	Sonate op. V, nr. 1 voor clavecymbel met begeleiding van viool Allegro moderato – Rondeau allegretto
Claude-Bénigne Balbastre (1727–1799)	Sonate en Quator, op. V, nr. 4 voor clavecymbel met begeleiding van 2 violen, cello en 2 natuurhoorns ad libitum

* *georganiseerd door de Stichting de Utrechtse Kring*

Toelichting

Het programma 'Barokmuziek in het 18e eeuwse Amerika' heeft niet de bedoeling alleen maar in Amerika gekomponeerde muziek ten gehore te brengen. Evenmin geeft het een beeld van de hoogtepunten van de 18e eeuwse kamermuziek in Europa. Het gaat er veeleer om te laten zien hoe een typisch concertprogramma uit de 2e helft van de 18e eeuw in de 'kolonieën' was samengesteld: aangename, pretentieloze muziek, die alleen maar wil amuseren en vermaken. Hoewel er in die tijd af en toe ook wel zangers meewerkten, was het toch vooral de instrumentale kamermuziek die in deze programma's de boventoon voerde. Het clavecymbel trad hierbij het meest op de voorgrond, al dan niet begeleid door strijkers en/of fluiten, hoorns etc.

De klaviersonate met begeleiding van één of meer instrumenten was bovendien het meest geliefkoosde genre van de auteur van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring uit 1776: Thomas Jefferson; hij was een vakkundig violist en zijn grootste liefhebberij was om samen met zijn dochters deze klaviersonates met begeleiding, vaak afkomstig uit het Parijse muziekleven van die tijd, in de presidentiële verblijven als huismuziek te spelen.

Van George Washington is bekend dat hij van muziek en theater hield, Benjamin Franklin was de uitvinder van de glas-harmonica, maar Jefferson had de grootste muzikale belangstelling van Amerika's vroegste presidenten. Hij kreeg zijn eerste muzieklessen van C. T. Pachelbel in Virginia, maar pas tijdens zijn verblijf in Frankrijk bemerkte hij dat er van een ware muzikale 'Gouden Eeuw' sprake was. Hij luisterde er vol bewondering naar een vioolvirtuoos als Guénin. Jefferson's dochter Patsy studeerde er bij Balbastre op een prachtig Kirckman-clavecymbel

dat de muziekhistoricus Charles Burney in 1786 voor haar had uitgezocht. In 1790 werd dit clavecymbel zorgvuldig verpakt en verscheept naar het grote buitenhuis van Jefferson in Monticello (Virginia); het werd aldaar nog in 1824 door Jefferson's kleindochter bespeeld, waaruit blijkt dat de pianoforte, die inmiddels in Europa op ruime schaal ingang had gevonden, moeite had het conservatieve Amerika binnen te dringen.

Jefferson heeft de Amerikaanse muziek ooit eens barbaars genoemd en hij probeerde hierin verbetering te brengen door grote hoeveelheden kamermuziek van hoge kwaliteit naar Amerika over te brengen. Veel hiervan bevindt zich tot op de dag van vandaag in de bibliotheek van de door hem gestichte Universiteit in Virginia. Daar kan men b.v. één van de twee op de hele wereld nog bestaande kopieën van Balbâtre's Quatuors aantreffen; verder een exemplaar van de sonate's van C. Ph. E. Bach, die evenals de onafhankelijkheidsverklaring, in 1776 werden gepubliceerd; bovendien bevat deze bibliotheek bijna het gehele oeuvre van de kennelijk favoriete komponist Schobert.

Johann Pachelbel, de befaamde organist van de St. Sebalduskerk in Nürnberg, was de vader van drie zeer muzikale en daarom in hoog aanzien staande zoons: Johann Michael, die in het ouderlijk huis bleef wonen en toetsinstrumenten bouwde, Wilhelm Hieronymus, die ook in Nürnberg bleef wonen maar een heel eigen kompositiestijl ontwikkelde, en de jongste, de klaviervirtuoos Carl Theodor, die naar Amerika avonturierde en nooit meer terugkwam. Hij vestigde zich in Charleston (South Carolina) waar hij een 'zangschool' vestigde en organist was aan de fraaie St. Philips Kerk, die gebouwd was in zijn geboortjaar. Hij deed er aan liefdadigheid door middel van giften aan het 'Negro School House'; hij was echter nauwelijks een voorstander van afschaffing van de slavernij te noemen, want bij zijn dood in 1750 bleken in zijn boedelbeschrijving ook twee negerinnen voor te komen. Op muziekgebied bevatte zijn nalatenschap muziekboeken, papier, clavecymbelkietjes van vogelpen, een klein spinet en een 'clairchard' (clavichord).

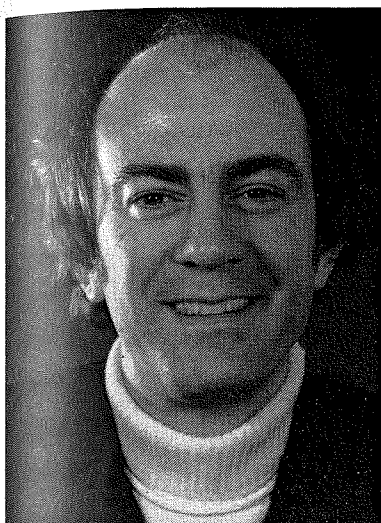
Carl Theodor Pachelbel werd in Charleston opgevolgd door een andere emigreerde clavecinist, P. A. van Hagen uit Rotterdam. Jammergenoeg is er van Carl Theodor geen klaviermuziek aan ons overgeleverd. Wel zijn in het hierbij gepresenteerde programma een onlangs herontdekt, niet uitgegeven en waarschijnlijk sinds de 18e eeuw niet meer gespeeld stuk van zijn broer Wilhelm Hieronymus en tevens een aantal van de beroemde Magnificatfuga's van vader Johann Pachelbel opgenomen. Het staat vast dat Carl Theodor deze muziek naar Amerika heeft meegebracht en aldaar uitgevoerd b.v. tijdens het eerste openbare concert in New York waarover ons gegevens bekend zijn (1736) en dat werd aangekondigd als 'ten bate van Mr. Pachelbel, die zelf het clavecymbel zal bespelen'.

Alexander Reinagle werd geboren in Portsmouth uit Australische ouders. In 1786 kwam hij naar New York en gaf daar clavecymbellessen. Na zijn verhuizing naar Philadelphia heeft hij, volgens de overgeleverde documenten, klaviersonates geschreven en deze gespeeld tijdens concerten die vaak door George Washington werden bijgewoond. Ook gaf hij les aan diens (stief)dochter Nelly Curtis. Washington bestelde voor haar en haar zuster een clavecymbel bij de bouwer Rutgert Pleunis in Londen, op zijn beurt een kennis van Handel en afkomstig uit Amsterdam waar hij meesterslager was in de Utrechtsestraat. Vlak voor zijn emigratie naar Amerika bracht Reinagle een bezoek aan C. Ph. E. Bach in Hamburg en studeerde enige tijd bij hem. Merkwaardigerwijze zou Reinagle in Hamburg gehoord kunnen hebben van de bijzondere muzikale belangstelling van president Jefferson: in een Hamburgse krant uit 1780 verscheen een artikel waarin het vioolspel van de president en het clavecymbelospel van zijn dochter werden genoemd.

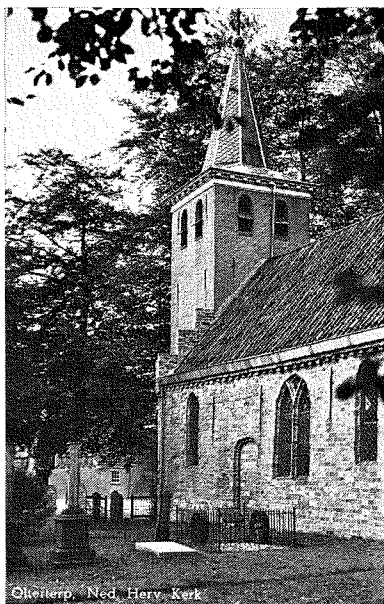
In 1793 speelde Reinagle een concert in Philadelphia, samen met Guénin. Balbâtre had een groot aantal leerlingen die veel begaafder waren dan Jefferson's dochter, o.a. de toekomstige koning Louis XVIII en Marie-Antoinette. Zijn succesvolle carrière in Parijs werd echter bedreigd door de intocht van 'Les Allemands', vooral door Schobert die volgens Baron Grimm 'de reputatie van mensen als Couperin, Duphly en Balbâtre volledig teniet deed'.

Balbâtre stelde daar natuurlijk wel iets tegenover; hij betaalde Schobert, Honauer en anderen met gelijke munt: hij componeerde zijn Quatuors met twee hoorns ad libitum.

Alan Curtis

Alan Curtis

Olterterp, Ned. Herv. Kerk

St. Hippolytuskerk, Olterterp (bij Beetsterzwaag)

De Staten van Friesland het eerste met een schriftelijke erkenning van de Verenigde Staten

Toen op 4 juli 1776 de dertien Amerikaanse kolonies zich te Philadelphia onafhankelijk verklaarden van het Britse gezag formuleerde de jonge en bekwame Thomas Jefferson de 'Declaration of Independence', nog altijd het geestelijke en politieke fundament van de U.S.A. Een jaar later snelde de jonge Lafayette naar het Amerikaanse strijdtoneel en nog een jaar later bezocht John Adams van de Amerikaanse delegatie te Parijs de Republiek der Verenigde Nederlanden en zocht contact met het machtige geldcentrum Amsterdam. Zijn probleem was toegelaten te worden als officiële gezant der Verenigde Staten bij onze Republiek. In 1780 pakt hij de zaken in Amsterdam energiek aan. Hij weet, dat de Generale Staten slechts de gevolmachtigden zijn van de Zeven Souvereine Provinciën. De Generale Staten vergaderen weliswaar permanent al sedert 1593, maar spoed is er bij dit hoge college nooit bij, omdat de zaken eerst gehandeld moeten worden in de provinciale landdagen der souvereine provinciën. Dus gaat John Adams zelf vast het land in. Het eerste doortastende initiatief komt van de Staten van Friesland. Op 26 februari 1782 geven de Staten van dit gewest aan hun gecommitteerden ter Generaliteit opdracht stappen te doen, dat het inmiddels door John Adams verlangde 'Cathégorisch antwoord' ten spoedigste aan hem in bevestigende zin worde gegeven. De Staten van Friesland spreken zich uit voor de toelating van John Adams als Gevolmachtigd Minister ter Verenigde Staten van Noord-Amerika en voor een spoedig te sluiten vriendschaps- en handelsverdrag. Daarmede erkende deze Staten als eerste der Nederlandse Provinciën – de franse koning was hier practisch in 1778 aan voorafgegaan – de onafhankelijkheid van de nieuwe natie, op 19 april 1782 gevolgd door een desbetreffend besluit van de Generale Staten.

Na deze officiële erkenning, welke Adams trots in zijn brieven vermeldt, kan hij zijn pogingen inzake de geldlening met succes voortzetten. De Staten-Generaal aanvaardden een handelsverdrag en de bankiershuizen in onze republiek fourneren in een kort tijdsbestek (1782-1794) niet minder dan 13.000.000 dollar (rente 4 en 5 pct) aan het Amerikaanse Congres. Een aanzienlijk bedrag (ongeveer 30.000.000 gulden) in die tijden! Naast deze staatsleningen – vrijwel een monopolie voor ons land – worden uit Nederland nog grote bedragen voor andere doeleinden verschaft. De Amerikanen zelf noemden deze hulp 'the post-war reconstruction of the United States'. In 1803 was nog een vierde van de obligaties der Unie in Nederlandse handen.

(fragmenten uit een studie van Mr. N. Hendrik Muller)

Het concert 'Barokmuziek uit Amerika' te geven in de Sint Hippolytuskkerk te Olterterp op 18 juni 1976 in het kader van het thema '200 jaar Amerika' wordt gegeven ter herdenking van deze eerste erkenning van de Verenigde Staten van Noord-Amerika door de Staten van Friesland.

The States of Friesland - the first to acknowledge the United States in writing

When, on July 4th 1776, thirteen American colonies declared their independence at Philadelphia from British authority, the young, competent Thomas Jefferson formulated the 'Declaration of Independence', which is still the spiritual and political fundament of the U.S.A. A year later, the young Lafayette rapidly arrived on the scene, and a year after that, John Adams, a member of the American delegation to Paris, visited the Republic of the United Netherlands, seeking contact with the powerful financial centre of Amsterdam. His problem was to be admitted into our republic as official envoy of the United States. He tackled the matter energetically in Amsterdam in 1780, knowing that the States General merely stood proxy for the Seven Sovereign Provinces. The States General had admittedly been meeting continually since 1593, but this lofty collegium was never in a hurry, because matters had first to be dealt with in the Provincial Diets of the Sovereign Provinces. John Adams therefore went off into the provinces at once. The first decisive initiative was taken by the states of Friesland.

On February 26th 1782, the States of this Province instructed their delegates at the States General to take steps to give affirmative answer as quickly as possible to John Adams – the 'categorical answer' he had already demanded. The States of Friesland stated their willingness to admit John Adams as Authorized Minister of the United States of North America and to enter into an agreement of friendship and trade as soon as possible. Friesland was thus the first of the Netherlands Provinces to acknowledge the United States – the King of France had done so in practice in 1778 – as a new, independent nation: the appropriate resolution was taken by the States General on April 19th 1782. After this official recognition, mentioned with pride by Adams in his letters, he was able to continue successfully his attempts to procure a financial loan. The States General accepted a trade agreement and within a short time (1782–1794) the bankers of our republic put up no less than 13,000,000 dollars (at interest rates of 4 and 5 per cent) for the American Congress – a considerable sum in those days. As well as these national loans – practically a monopoly for our country – the Netherlands also supplied large sums for other purposes.

The Americans called this aid 'the post-war reconstruction of the United States'. In 1803 a quarter of the obligations of the Union was still in Dutch hands. (Fragments from a study by N. Hendrik Muller)

The concert 'Baroque Music of America', to be given in the Saint Hippolytus Church at Olterterp on June 18 1976 as part of the central theme '200 Years America' commemorates this first acknowledgement by the States of Friesland of the United States of America.

Adams te Admitteeren als Minister wegens 't Congres van N. America

Ter Vergaderinge voorgedragen en in de liberatie gelegd zijnde het versoen van de Heer Adams om zijne brieven van Credentie van de Vereenigde Staaten van Noord America aan Hun Hoog Moogende te overhandigen, mitsgaders het naeder adres te dien einde met versoen van een Cathégorisch Andwoord door deselwes gedaan, en breeder in de Notulen van Hun Hoog Moogende van den 1 Maj 1781 en 9den Januarij 1782 vermeld.

Waarop in Consideratie genomen zijnde, dat de voorschreven Heere Adams niet onwaarschijnlijk eenige propositien aan Hun Hoog Moogende zoude hebben te doen en voorname artikelen en gronden aan Hun Hoog Moogenden kunnen ter hand stellen, waarop 't Congres aan hare zijde in een traktaat van Commercie en Vriendschap zouden willen treden, of andere zaken hebben voor te dragen,

waar omtrent spoed vereischt wierden, is goedgevonden en verstaan de Heeren deeser Provincie Gecommitteerden der Generaliteit te authoriseeren en te gelasten, het ter Tavel van Hun Hoog Moogende daarheen te dirigeeren, dat gedachte Heer Adams met den eersten als minister van het Congres van Noord America werden toegelaaten met verdere last aan opgamelde gecommiteerden, om, indien door deselve eenige soortgelijke propositien werden gedaan daarvan ten spoedigsten Hun Hoog Moogende te informeren.

En sal extract deeses aan Hun worden toegesonden to Narigt en om zig daarna te gedragen.

Aldus geresolveert op het Landschapshuis den 26 Februarij 1782.

Voor Oostergoo
H. B. v. Sminia

H. H. v. Haarsma

Voor de Zevenwouden

E. F. v. Aijva

J. Roorda

Voor Westergoo

W. H. T. C. B. Thoe Schwartzenberg en
Hohenlansberg

C. Schultz

Voor de Steeden

To Admit Adams as Minister on behalf of the Congress of N. America

Presented to the Assembly and duly noted, the request of Mister Adams to submit his letters of Credence from the United States of North America to Their High and Mightinesses, together with the nearer address for that purposes with request for a Categorical Answer from the aforesaid, and stated at greater length in the Minutes of Their High and Mightinesses on May the First 1781 and January the Ninth 1782.

In Consideration thereof that the aforesaid Mister Adams should not improbably have certain propositions to make to Their High and Mightinesses and be able to provide eminent articlés and reasons to Their High and Mightinesses, whereto the Congress for its part should desire to enter into a treaty of Commerce and Friendship, or should have other matters to present, in concern of which haste is requested; the Gentlemen of this Province, Delegates to the Generality are permitted to authorize and to decree, to direct to the Table of Their High and Mightinesses, that aforesaid Mister Adams be admitted first as minister of the Congress of North America with further charge to stated delegates, so that, should certain similar propositions be made by the same to inform Their High and Mightinesses of it with the greatest speed.

And extract of this shall be sent to Them to Report and to behave in accordance with it.

*So resolved at the Provincial House
the 26th Day of February 1782.*

*For Oostergoo
H. B. v. Sminia*

H. H. v. Haarsma

For the Seven Woods

E. F. v. Aijva

J. Roorda

For Westergoo

*W. H. T. C. B. Thoe Schwartzenberg
en Hohenlansberg*

G. Schultz

For the Towns